prof. dr hab. Rafał Molencki
Instytut Języka Angielskiego
Uniwersytet Śląski

Ocena rozprawy doktorskiej p. mgr. Rafała Jurczyka pt. *The Emergence of the Definite Article in the History of English: A View from Narrow Syntax and LF*

(285 stron wydruku komputerowego)

Rozprawa doktorska p. mgr. Rafała Jurczyka jest solidnym opracowaniem tematu wykształcania się kategorii przedimka określonego w średniowiecznej angielszczyźnie. Jako model teoretyczny swoich rozważań Autor wybrał model tzw. Mocnej Tezy Minimalistycznej rozwiniętej przez Noama Chomsky'ego w ramach nowszych wersji gramatyki generatywnej. Autor doskonale opanował tę abstrakcyjną i niełatwą teorię językoznawczą i stosuje ją konsekwentnie w całej rozprawie.

Dwa pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny. W pierwszym omówione są podstawowe założenia teorii minimalistycznej oraz hipoteza frazy określnikowej (DP hypothesis) ze szczególnym uwzględnieniem przedimka na tle porównawczym różnych języków. W rozdziale drugim Autor omawia morfologię oraz dystrybucje w obrębie frazy nominalnej. Kolejne cztery rozdziały zajmują się szczegółową analizą tych zjawisk w językach staroangielskim i średnioangielskim w porządku chronologicznym. Wskazane zostały różnice w rozwoju form opartych na dwu różnych staroangielskich zaimkach wskazujących: st.ang. *se/seo/þæt* > śr.ang. *þe* (*the*), źródło nieodmiennego dziś przedimka określonego oraz st.ang. *þes/þeos/þis* > śr.ang.

þis (*this*), źródło nadal odmienianego przez liczbę zaimka wskazującego. Wszędzie znajdujemy liczne odwołania do debaty na temat zmiany szyku wyrazów w średniowiecznej angielszczyźnie z OV na VO, obecnej w literaturze przedmiotu zarówno w tradycyjnych badaniach strukturalistycznych, jak i w generatywnych. Ważne wreszcie jest odwołanie się do podobieństw i różnic w tym zakresie w pokrewnych angielskiemu językach zachodniogermańskich: niemieckim i holenderskim wskazanych w rozdziale trzecim.

Nie mam zastrzeżeń do warstwy teoretycznej rozprawy, gdzie Autor wykazuje się świetną znajomością literatury, swobodnie porusza się w ramach przyjętego modelu teoretycznego i przeprowadza kompetentną analizę językową, konsekwentnie realizując przyjęte założenia. Wnioski są przekonujące, poparte konkretnym materiałem językowym.

Jako językoznawcy historycznemu brakuje mi tu jednak jasnego przedstawienia korpusu materiału językowego, z jakiego korzystał Autor. Jak wiadomo, pełny korpus staroangielski jest dzisiaj dostępny w łatwo przeszukiwalnej bazie danych *Dictionary of Old English Corpus* (https://www.doe.utoronto.ca) i przyjęło się we współczesnej literaturze przedniotu, że wszelkie cytowania przykładów staroangielskich stosują skróty i numerację według konwencji wprowadzonej przez twórców tego słownika i korpusu. Materiał średnioangielski zwykle dzisiaj cytowany jest za *Middle English Dictionary* stworzonym w drugiej połowie XX wieku w Uniwersytecie Michigan wraz z *Corpus of Middle English Prose and Verse*, dostępnymi online: https://quod.lib.umich.edu/m/med/). Tymczasem w recenzowanej pracy doktorskiej słowniki te nie są uwzględnione nawet w bibliografii. Ani we wstępie, ani nigdzie indziej Autor nie wyjaśnia czytelnikowi, skąd czerpie liczne przykłady językowe występujące w rozprawie. Można się jedynie domyślać, że być może pochodzą z listy „Primary sources" podanej na s. 258, ale większość z tych źródeł to albo redagowane antologie i podręczniki, albo wydania Early English Text Society z XIX wieku.

Większość przykładów językowych użytych w pracy p. mgr. Jurczyka jest cytowanych nie bezpośrednio z korpusów, tylko ze źródeł sekundarnych za innymi językoznawcami, np. Bartnik (2007, 2012), Curzan (2003), Haeberli (2002), Los (2012), Romero (2005), itd. Nawet jeśli tak postępujemy, to każdy przykład

należałoby sprawdzić w źródle prymarnym, oznaczyć według jednej z przyjętych konwencji i tylko najwyżej dodać, że cytujemy za kimś. Zatem np. przykład 28b ze s. 112 powinien być oznaczony:

> (gehalde hine heofones cyning) in **þissum** life ondwardum.
> Ch 1508 (HarmD 10) 53, after Bartnik (2011: 35)

Czasem Autor tak czyni (np. ss. 64, 69), ale niestety nie zawsze. Np. na s.70 w przykładzie 36 brakuje informacji, że jest to przykład zaczerpnięty z zachodniosaksońskiego przekładu *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* Bedy Czcigodnego – powinno być oznaczenie Bede 428.4. W przykładzie tym występuje niefortunny błąd literowy, który zniekształca treść zdania: ostatnie słowo powinno być zapisane *hæfde*, a nie *harde*!

Szczególnie źle wygląda oznaczenie przykładu 3 ze s. 173 – jako źródło są podani jedynie redaktorzy tego tomu pokonferencyjnego z Bergamo profesorowie Gotti, Dossena i Dury (2006), podczas gdy autorką artykułu z tym przykładem jest prof. Letizia Vezzosi, a sam przykład w ogóle nie jest autentyczny ani zaświadczony w żadnym tekście staroangielskim, gdyż został wymyślony przez prof. Anne Curzan (sama pisze, że jest to „highly contrived Old English sentence") i ten sam przykład jest cytowany na s.88 rozprawy jako zaczerpnięty właśnie z Curzan (2003: 13). Wielu specjalistów przestrzega językoznawców historycznych przed wymyślaniem niezaświadczonych przykładów z języków martwych.

W rozdziałach dotyczących okresu średnioangielskiego pojawiają się liczne cytaty z „*Homilies*". Problem w tym, że w tym czasie napisano różne zbiory kazań i tylko dlatego że znam te teksty, wiem, że np. na ss. 175, 191 chodzi o *Trinity Homilies* – według *Middle English Dictionary* trzeba by to opisać Trin-C B.14.52 lub przynajmniej Trin.Hom. Wolałbym, aby cytaty z kroniki anglosaskiej, także wg manuskryptu E znanego jako *The Peterborough Chronicle*, były także cytowane bezpośrednio (polecam np. http://asc.jebbo.co.uk/), a nie za Freebornem 2006, czy zbiorem *Saxon Chronicles*.

Nie ma też konsekwencji i jednolitości w prezentacji przykładów: niektóre z nich opatrzone są prawidłowo w glosy i tłumaczenie współczesne, niektóre, nawet staroangielskie, glos nie mają. Czasem tłumaczenie jest dłuższe niż sam przykład (np. 25b na s. 107), czasem na odwrót. Długość samogłosek staroangielskich jest czasem zaznaczana w przykładach długą kreską nad samogłoską, czasem akcentem, a czasem w ogóle nie. Niektóre przykłady są zapisane kursywą (np. ss. 158-9), większość jednak prostą czcionką. W niektórych przykładach Autor zapomniał zaznaczyć tłustą czcionką omawiane formy, np. na stronach 197-199. Na s. 227 w przykładzie 22 z *Cursor mundi,* na s. 239 w przykładzie 40, na s.244 45b w miejsce znaku duży „thorn" (Þ) oznaczającego szczelinową spółgłoskę zębową użyto błędnie symbolu „wynn" (ƿ) oznaczającego półsamogłoskę /w/.

Taka nonszalancja wobec danych języków mogłaby sugerować, że Autor wierzy w prymat teorii nad badanym materiałem, a jednak należy pamiętać, że każdy, choćby najlepszy model teoretyczny jest tylko narzędziem i zadaniem językoznawcy jest wyważenie właściwej proporcji pomiędzy wyznawaną teorią i użytym w badaniu materiałem empirycznym, zatem zarówno teorię, jak i dane językowe należy traktować poważnie.

W pracy Autor kilkakrotnie używa terminu „grammaticalised" bez odniesienia do jakiejkolwiek pozycji bibliograficznej dotyczącej gramatykalizacji. Termin ten jest różnie rozumiany przez różnych badaczy i dlatego wolałbym wiedzieć, co sam Autor rozprawy ma na myśli, używając tego terminu. Omawiając zmiany semantyczne i składniowe dotyczące czasownika *like* na s. 242 należałoby się odnieść także np. do prac Lightfoota (1979) i Denisona (1993), skądinąd uwzględnionych w bibliografii rozprawy.

Brakuje także kilku ważnych prac w bibliografii: np. podstawowej gramatyki staroangielskiej Alistaira Campbella (1959) *Old English Grammar*, prac Henryka Kałuży na temat przedimków, przede wszystkim pracy z 1976 roku pt. *Articles in English*. Odwołania do bibliografii też nie są jednolite i czasem nieprawidłowe, np. prace prof. Ans van Kemenade są raz cytowane jako Kemenade, gdzie indziej van Kemenade, a w bibliografii - nie wiedzieć czemu – przyimek *van* jest zapisany wielką

literą Van Kemenade i nazwisko jest zapisane pod V zamiast pod K (podobnie prof. Elly van Gelderen i dr Wim van der Wurff).

Nie widzę powodu, aby wyraz „case" był zapisywany wielką literą, jak to się dzieje w całym rozdziale drugim. Nie chodzi tu przecież o role semantyczne w stylu Fillmore'a, tylko o formy fleksyjne, podobnie jak „numer" czy „gender". Wolałbym też, aby w tytule pracy w miejsce skrótu LF była użyta pełna forma „Logical Form".

Powyższe uwagi nie umniejszają mojej ogólnie pozytywnej oceny rozprawy p. mgr. Jurczyka. Uważam, że jest to skrupulatne opracowanie tematu powstawania nowej kategorii gramatycznej przedimka określonego w średniowiecznej angielszczyźnie. Autor wykazał świetną orientację we współczesnej teorii językoznawczej oraz udowodnił jej przydatność do badań diachronicznych języka. Lekturę pracy ułatwiają liczne wykresy i tabele, choć oprócz szczegółowego spisu treści przydałby się jeszcze indeks, którego sporządzenie w dzisiejszych czasach jest łatwe. Na uwagę zasługuje także dobra angielszczyzna Autora, na ogół staranna redakcja tekstu oraz właściwa struktura poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów, podział na akapity, tylko nieliczne literówki, itd.

Zatem jest mi miło stwierdzić, że rozprawa doktorska p. mgr. Rafała Jurczyka pt. *The Emergence of the Definite Article in the History of English: A View from Narrow Syntax and LF* stanowi wartościowy wkład do badań nad składnią staroangielską i **spełnia wymogi stawiane takim pracom** w świetle art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia *14* marca *2003 r. o stopniach naukowych* i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (z późniejszymi zmianami). Praca jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w dyscyplinie naukowej (w tym przypadku językoznawstwa) oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wnioskuję o dopuszczenie jej Autora do dalszych czynności przewodu doktorskiego. Ponadto uważam, że rozprawa w pełni zasługuje na publikację po przeprowadzeniu niezbędnych poprawek i uzupełnień.

prof. dr hab. Rafał Molencki

Katowice, 9 września 2018 roku